

University of Groningen

Denen in Japanse gevangenschap.

van der Leij, Ane

Published in:
Tijdschrift voor Skandinavistiek

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1992

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

van der Leij, A. (1992). Denen in Japanse gevangenschap. Recensie van Birthe Lauritzen, Solen blev sort. Om danskere i japanske fangelejre under Anden Verdenskrig. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, 13(1), 143-146. <http://rjh.ub.rug.nl/tvs/article/view/10306/7887>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

DENEN IN JAPANESE GEVANGENSCHAP

Birthe Lauritsen

Solen blev sort. Danskere i japanske fangelejre under Anden Verdenskrig

Holkenfeldts Forlag, København 1991

126 pp., geïll., ISBN 87-7720-321-7

De Deen Johannes Sejersen Pedersen zat van februari 1942 tot aan de bevrijding in 1945 in verschillende Japanse interneringskampen en gevangenissen op Malakka en in Singapore. Hij werkte als dwangarbeider in steengroeven waar hij zijn kameraden zag sterven als ratten; mishandelingen en executies door de Japanners waren aan de orde van de dag. Na de Tweede Wereldoorlog keerde hij terug naar Denemarken en vestigde zich als boer in Salling. Toen hij eens bij de plaatselijke sociale dienst een paar duizend kronen als oorlogspensioen uitgekeerd kreeg werd hem toegevoegd: "Dem er du kommer let til."

In Nederland klagen de slachtoffers van de Jappenkampen over een gebrek aan begrip. In Denemarken zal het onbegrip nog veel groter zijn. Denemarken heeft een andere oorlogsgeschiedenis dan Nederland en het heeft andere trauma's. Er zijn niet 150.000 joden weggevoerd en niet meer teruggekeerd, er zijn er geen honderdduizenden van huis en haard verdreven, het heeft geen hongerwinter gekend. Ook heeft Denemarken niets gemerkt van het Aziatische oorlogstoneel. Toch zijn er Denen die enkele jaren hebben doorgebracht in Japanse kampen en gevangenissen. Het zijn er niet veel: zo tussen de 150 en 200. Ruim 25 hebben het niet overleefd.

Solen blev sort gaat over de lotgevallen van een aantal van hen. De journaliste Birthe Lauritsen (geb. 1942) baseert zich daarbij, zo valt af te leiden uit haar voorwoord, op interviews, brieven en dagboeken. Er worden ongeveer tien mensen geportretteerd die terecht zijn gekomen tussen de raderen van de Japanse oorlogsmachine. Het boek heeft een wat anekdotisch karakter, en pretendeert ook geen enkele wetenschappelijkheid. Het is waarschijnlijk de eerste keer dat er in Denemarken over deze categorie oorlogsslachtoffers wordt geschreven en als eye-opener voldoet het dan ook beslist. Ook voor Nederlanders is het boek interessant, omdat de meeste Denen in het boek door huwelijk of werk verbonden waren met Nederland of Nederlands-Indië. Toch is het jammer dat er geen betere bronvermelding wordt gegeven (wat verdere studie zou vergemakkelijken) en ook

een register zou niet hebben misstaan.

Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste deel behandelt in 23 hoofdstukken het wedervaren van een aantal Denen in Zuidoost-Azië tijdens de oorlog. Dit deel is het omvangrijkst (7/8 van het hele boek). De hoofdstukken worden alle voorafgegaan door vertaalde fragmenten uit de brieven die de Nederlander Wim Lindeyer-Verhulst vanuit zijn gevangenschap schreef aan zijn vrouw Nel, die elders in Nederlands-Indië was geïnterneerd. Nel Lindeyer-Verhulst stierf 25 juli 1945, een maand voor de Japanse capitulatie. De brieven laten de angst, het gemis en de hoop van de gevangenen zien en waren de aanleiding voor Lauritsen om aan het boek te beginnen. In de eerste twee hoofdstukken worden de hoofdpersonen gintroducteerd. Lauritsen schept vier verhaallijnen, die vervolgens afwisselend in ieder hoofdstuk opnieuw weer worden opgepakt. Dat maakt dat het boek in het begin wat lastig is te volgen, maar naarmate de verhalen vorderen, lost dat probleem vanzelf op. Deze parallelle diachrone vertelwijze was waarschijnlijk de meest logische keuze omdat de hoofdpersonen verder los van elkaar de oorlog doormaken.

De eersten met wie we kennismaken zijn de Deense arts Oluf Munck, zijn vrouw Lis Gerth van Wijk en hun dochter Aase Kristine. Bij het uitbreken van de oorlog woonden zij in Buitenzorg, Java. Toen de oorlog ook Nederlands-Indië bereikte ging Munck actief deelnemen aan het verzet tegen de Japanse bezetter. Op 12 juli 1942 werd Lis Munck gearresteerd, maar na verhoor weer vrijgelaten. De familie werd aangeraden Java te verlaten, maar Oluf Munck besloot zijn werk voort te zetten. December 1942 werd hij verraden. Hij werd opgepakt, zeven maanden lang verhoord en daarbij zwaar gemarteld en tenslotte op 23 juli 1943 onthoofd. Lis Munck en Aase Kristine overleefden de oorlog en vestigden zich in Nederland. Oluf Munck is de enige van de door Birthe Lauritsen behandelde Denen die (als Olaf Munck) is terug te vinden in *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* van dr. L. de Jong.

Lauritsen schildert verder het lot van onder anderen Knud en Ellen Margrethe Kjær en hun zoontje Palle, die allen de oorlog overleefden, en van de 8-jarige Nan, die met haar moeder gedurende de gehele Japanse bezetting geïnterneerd zat in verschillende vrouwenkampen op Java. De vader van Nan (voor- en achternamen blijven onvermeld) werd op transport gesteld naar Singapore en werkte als dwangarbeider aan de Birma-spoorlijn. Hij stierf tien dagen na de Japanse overgave, zonder zijn gezin ooit weer gezien te hebben. Hans Jensen en de al eerder genoemde Johannes Sejersen, bijgenaamd Pedersen, kwamen eind 1941 als bemanningsleden van een Deens schip terecht in Singapore. Daar monsterden zij af

om zich te kunnen laten behandelen voor builenpest, die ze aan boord hadden opgelopen nadat het schip besmet drinkwater had ingenomen in Port Saïd. Na hun herstel namen zij dienst in het Britse leger. Zij geraakten in krijgsgevangenschap nadat de Japanners Singapore hadden ingenomen. De Japanners beschouwden de beide Denen als verraders van hun koning omdat zij in Britse krijgsdienst waren getreden. Toen zij zich als vrijwilligers konden aanmelden voor de aanleg van de Birma-spoorlijn verkozen zij in de Shangi-gevangenis te blijven. Die keuze heeft waarschijnlijk hun leven gered. Beiden zijn na de oorlog naar Denemarken teruggekeerd, net als alle andere overlevenden voor het leven getekend door de verschrikkingen die zij hebben moeten doorstaan.

Het tweede deel van *Solen blev sort* telt drie hoofdstukken met meer algemene informatie over de Japanse aanval op de VS, over Deense burgers in Azië en de Pacific en over hun terugkeer naar Denemarken. In de hoofdstukken over deze *udenlandsdanskere* staan nog meer tragische individuele oorlogsgeschiedenissen. Niet alle Denen werden overigens door de Japanners geïnterneerd. Aanvankelijk werden zij ook niet beschouwd als vijanden, omdat Denemarken zich (officieel) niet had verweerd tegen de Duitse inval.¹ Voor Nederlandse Denen of Denen in vreemde (d.w.z. Britse, Amerikaanse of Nederlandse) krijgsdienst² was er echter geen pardon. Ook diegenen die contact hadden met de geallieerden of met *De Frie Danskere* of (later) met *Det Danske Frihedsråd* konden worden opgepakt. De meeste Denen bleven echter op vrije voeten, zij het dat vooral na 29 augustus 1943 (toen in Denemarken de regering Scavenius werd vervangen door een door de Duitsers gecontroleerd *Departementchefstyre*) hun bewegingsvrijheid werd beknot. De Duitse capitulatie in mei 1945 en het verbreken door Denemarken van de diplomatieke verbanden met Japan had ook repercussies. Twee medewerkers van ØK in Maleisië werden die dag (5 juni 1945) geëxecuteerd. Een derde was al eerder overleden aan de gevolgen van de mishandelingen door de *Kenpeitai* na hun arrestatie in oktober 1944.

Solen blev sort is een nuttige bijdrage aan het verkrijgen van een vollediger beeld van het Deense aandeel in de Tweede Wereldoorlog. Het boek heeft geen wetenschappelijke pretenties en dus is er nog ruimte voor een meer gedegen studie naar Deense (of Scandinavische) *petites histoires* rond dit onderwerp. Hopelijk worden dan slordigheidjes als "den hollandske dronning Julianes (sic!) fødselsdag 31. august 1939" vermeden.

Ane van der Leij, Rijksuniversiteit Groningen

Noten

1. Wat dat betreft hadden de Denen aanvankelijk meer te vrezen van de Nederlandse autoriteiten, die de Dannebrog als vijandelijke vlag beschouwden. Zo werden Deense schepen voor 1942 in Nederlands-Indi (tot aan de Japanse bezetting immers het voornaamste vrije territorium van het Nederlandse koninkrijk) aan de ketting gelegd en hun bemanningen geïnterneerd.
2. Wie in Japanse krijgsgevangenschap geraakte was in de meeste gevallen niet beter af dan gewone civiele geïnterneerden. De Japanners laptten de Conventies van den Haag en Genève veelal aan hun laars.